

COLLECTIE VAN DE OPENBARE BIBLIOTHEEK

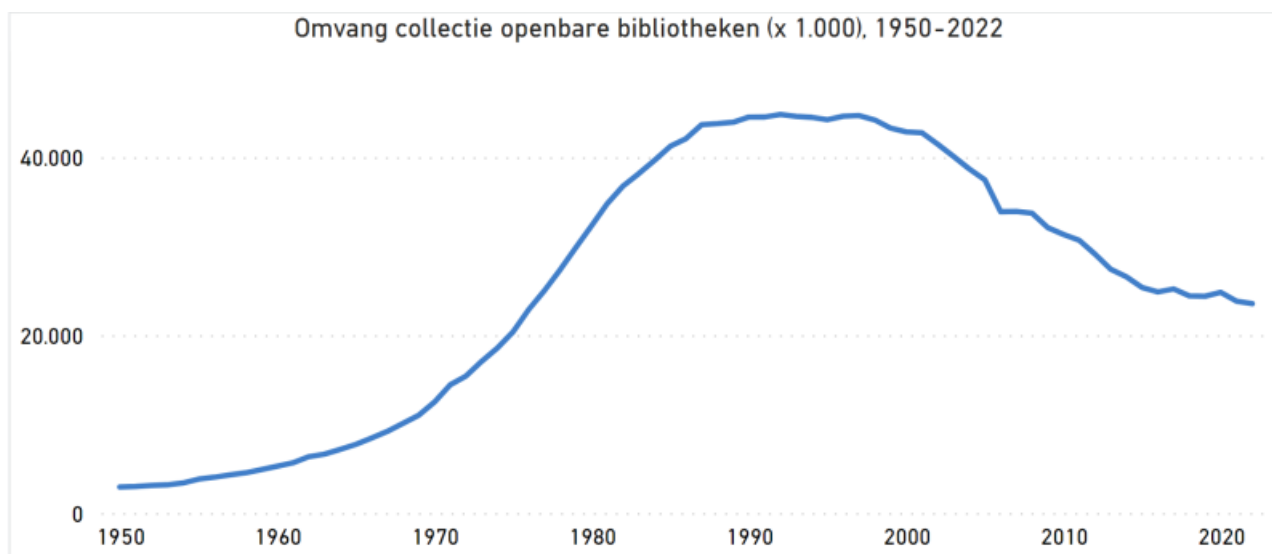
Onderzoeksartikel

Laatst bijgewerkt: 7 februari 2024

Bibliotheken beschikken over een gevarieerde collectie van boeken voor jeugd en volwassenen, audiovisuele materialen en bladmuziek. Deze fysieke collectie wordt door gebruikers positief geëvalueerd. De collectie van alle openbare bibliotheken kromp de afgelopen twintig jaar gestaag, maar de omvang van de boekencollectie is de laatste jaren ongeveer gelijk gebleven. De verkleining van de collectie audiovisuele materialen hangt sterk samen met de opkomt van nieuwe technologieën zoals streaming- en video on demand-diensten van tv- en internetproviders en bedrijven als Netflix, Videoland, Disney en Amazon.

Totale fysieke bibliotheekcollectie bevat 23,5 miljoen exemplaren

De collectie van alle openbare bibliotheken in Nederland bevatte aanvankelijk alleen boeken en bladmuziek. Vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw werd de collectie uitgebreid met andere media, zoals video's, cd-roms, cd's en dvd's. Vanaf 1999 werd ook het aantal audiovisuele materialen geregistreerd. De totale fysieke collectie van alle openbare bibliotheken is sinds 1999 gestaag afgenomen. In 2022 is de gezamenlijke collectie van fysieke boeken, muziekcd's, dvd's en bladmuziek van alle openbare bibliotheken licht afgenomen (met 1%) tot circa 23,5 miljoen exemplaren (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023a).

Van de Burgt & Klaren, 2023.

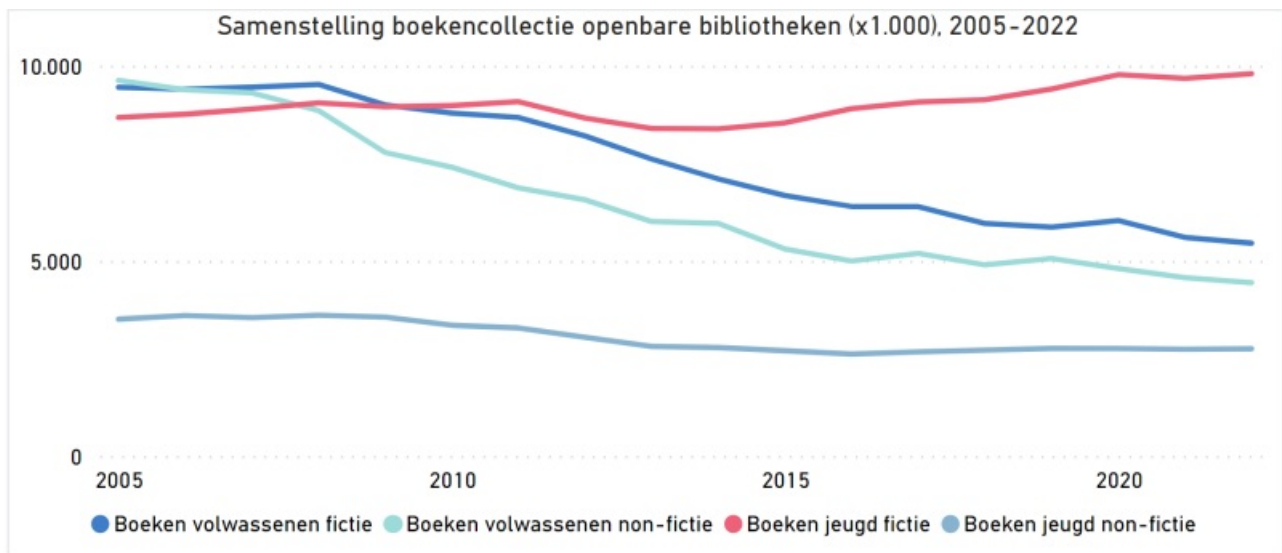
Vanuit de Nederlandse wetgeving is de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) ook op de BES-eilanden – Bonaire, Sint Eustatius en Saba – van toepassing. Vanuit het project [Caribisch Nederland](#) werkt de KB samen met de bibliotheken in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden: op Bonaire, Sint Eustatius, Saba (BES-eilanden), Curaçao, Aruba en Sint Maarten (CAS-eilanden). Het doel is de samenwerking te verbeteren en uit te breiden, zodat de bibliotheken de inwoners van de eilanden steeds beter van dienst kunnen zijn. Zo kregen inwoners van de eilanden vanuit het project toegang tot meer boeken (via de online Bibliotheek en door het aanvullen van de fysieke collectie), toegang tot BoekStart en het Leesoffensief en wordt er gesproken over de Bibliotheek *op school*.

In 2018 vroeg de KB als onderdeel van de jaarlijkse Gegevenslevering Wsob voor het eerst ook de 3 openbare bibliotheken op de BES-eilanden om gegevens over het kalenderjaar 2017. Vanaf 2022 zijn de bibliotheken op Curaçao, Aruba en Sint Maarten benaderd om - vrijwillig - deel te nemen aan de gegevenslevering. In 2023 hebben voor het eerst alle BES- en CAS-eilanden deelgenomen aan de Gegevenslevering Wsob. De bibliotheekstatistieken van het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden zijn echter beperkter en niet direct te vergelijken met de resultaten voor Europees Nederland. Daarom zijn bibliotheekorganisaties op de BES- en CAS-eilanden niet in dit artikel verwerkt, maar zijn alle resultaten rondom deze bibliotheken gebundeld in een artikel over de [openbare bibliotheken in het Caribisch deel van het Koninkrijk](#).

Stabilisatie boekencollectie

De gezamenlijke collectie van fysieke boeken (22,5 miljoen), muziekcd's (126 duizend), dvd's (548 duizend) en bladmuziek (229 duizend) van alle openbare bibliotheken is in 2022 licht gekrompen. De omvang van de boekencollectie ligt sinds 2018 rond de 23 miljoen exemplaren. Tot 2015 bestond deze collectie uit meer boeken voor volwassenen dan voor jeugd, maar de laatste jaren is het aandeel jeugdboeken groter (56% in 2022). In 2022 is de boekencollectie voor jeugd licht toegenomen (+1%), en de collectie voor volwassenen licht gekrompen (-3%) (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023a).

Waar de fysieke boekencollectie nagenoeg gelijk blijft, neemt de omvang van de digitale boekencollectie toe: van ruim 10 duizend e-boektitels in 2015 tot ruim 39 duizend titels eind 2022. Ook de collectie van luisterboeken neemt over de jaren heen toe. Van 1,2 duizend exemplaren in 2017 naar 10,2 duizend exemplaren in 2022 (Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023b).

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023.

Helft van de materiaalsoorten bestaat uit unieke titels

Geen enkele bibliotheek heeft alle titels in huis en dat hoeft ook niet. Wie in Nederland lid is van de openbare bibliotheek heeft toegang tot de collecties van alle openbare bibliotheken in ons land, zowel fysiek als digitaal. Door het goed op elkaar afstemmen van al deze collecties ontstaat een pluriforme collectie die bijdraagt aan de functie van de bibliotheek en waarin iedereen kan vinden wat hij of zij zoekt (KB, 2020). In 2022 bestond de totale collectie van fysieke boeken, muziekcd's, dvd's, games, luisterboeken (boeken die op een cd-speler worden afgespeeld) en bladmuziek voor de helft uit unieke titels (50%).^[1]

^[1] Gegevens over het aantal unieke- en dubbele titels zijn afkomstig uit het datawarehouse van de KB. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de collectiedata die vanuit de bibliotheeksystemen doorgestuurd worden naar het datawarehouse van de KB. Mogelijke verschillen tussen de gegevens uit de Gegevenslevering Wsob en de collectiedata komen voort uit verschillen tussen de (geautomatiseerde) mapping van het bibliotheekstelsel naar het datawarehouse van de KB en de (handmatige) opgave in de jaarlijkse Gegevenslevering Wsob.

Aandeel unieke titels per materiaalsoort

Het aandeel unieke titels verschilt per materiaalsoort. Het aandeel unieke titels is het hoogst in de collectie bladmuziek (86%) en het kleinst onder jeugdboeken (39%) (KB, 2023a).

Materiaalsoort	Aandeel unieke titels binnen totale collectie	Aantal unieke titels binnen totale collectie
Bladmuziek	86%	198 duizend
Audiovisuele materialen	76%	564 duizend
Boeken (totaal)	50%	11 miljoen
Boeken (volwassenen)	63%	4,4 miljoen

Materiaalsoort	Aandeel unieke titels binnen totale collectie	Aantal unieke titels binnen totale collectie
Boeken (jeugd)	39%	6,4 miljoen

Merendeel boekencollectie is Nederlandstalig

De boekencollectie van bibliotheken bestaat voor 94% uit Nederlandstalige boeken. Onder de resterende 6% anderstalige boeken zijn Engels, Duits en Frans de meest voorkomende boeken. Het aandeel anderstalige boeken is groter in de collectie voor volwassenen (10%) dan in de collectie voor jeugd (2%).

Anderstalig lezen is niettemin de laatste jaren in opmars. In de boekhandel is het afzetaandeel van anderstalige boeken de afgelopen jaren sterk gestegen, van 7% in 2012 tot 20% in 2023 (KVB Boekwerk; 2023, 2024). Vooral onder jongeren neemt de voorkeur voor Engelstalige boeken toe: ruim een derde van de 16- tot 25-jarigen leest op dit moment het liefst Engelstalige boeken. (Nagelhout et al., 2023a-b). Anderstalige boeken worden met name gelezen omdat niet alle boeken in het Nederlands verschijnen, omdat men een andere taal wil oefenen of om boeken te lezen in de oorspronkelijke taal. Hoogopgeleiden en lezers tot 35 jaar lezen vaker anderstalige boeken (Nagelhout et al. 2022, 2023b).

Collectie van de fysieke bibliotheek

In aanvulling op de collectie kerngegevens uit de Gegevenslevering Wsob biedt het [dashboard Fysieke collectie openbare bibliotheken](#) inzicht in de omvang, samenstelling en het gebruik van de fysieke collectie van openbare bibliotheken. Het dashboard geeft bibliotheken en POI's inzicht in de omvang, samenstelling en het gebruik van de fysieke collectie van openbare bibliotheken. Zo kan het dashboard gebruikt worden om het collectiebeleid op te stellen, te evalueren, te optimaliseren en te verantwoorden. De gegevens worden getoond op landelijk niveau, maar daarnaast is het ook mogelijk om te filteren op provincie, omvang van het werkgebied, bibliotheekorganisatie en -locatie.

Collectie van de digitale bibliotheek

Waar de fysieke collectie van de openbare bibliotheken meerdere exemplaren van één titel kan bevatten, bevat de e-bookcollectie één exemplaar per titel (volgens het systeem van 'one copy multiple users'). Deze collectie groeit gestaag: van ruim 10 duizend e-boektitels in 2015 tot ruim 39 duizend in 2022. Het merendeel van de e-bookcollectie bestaat uit e-books voor volwassenen: bijna 34 duizend. Het aanbod in de categorie fictie is groot, zowel voor volwassenen (bijna 24 duizend e-books) als voor jeugd (ruim 5 duizend). Naast e-books worden via de online Bibliotheek ook steeds meer luisterboeken aangeboden. Het aantal titels is toegenomen van ruim 2 duizend in 2018 tot circa 10 duizend luisterboeken in 2022. Ook in de luisterboekencollectie is het aanbod fictie groter dan non-fictie, zowel voor volwassenen (circa 5 duizend titels) als voor jeugd (circa

1.700). Deze cijfers staan haaks op de ontwikkeling van de fysieke collectie, zowel de ontwikkeling van de omvang van de collectie als de verhouding tussen jeugd en volwassenen (Van de Burgt & Klaren, 2023, CBS, 2023b).

Herijking van de plusfunctie

In 1999 hadden de bibliotheken bijna 24,5 miljoen boeken voor volwassenen ter beschikking. In 2022 liep de omvang van de boekencollectie voor volwassenen zowel voor fictie als voor non-fictie licht terug, tot een totaal van circa 9,9 miljoen (Van de Burgt & Klaren, 2023). Bijna een kwart van de boeken uit de non-fictie collectie voor volwassenen behoorde in 2022 tot de pluscollectie (23%). Sinds 2019 is de pluscollectie, met wetenschappelijke literatuur op hbo+-niveau, ook onderdeel van de non-fictiecollectie voor volwassenen. Deze integratie komt voort uit de herijking van de plusfunctie, waardoor PLUSbibliotheken sinds 2019 ook landelijk kunnen leveren.

Wat zijn PLUSbibliotheken?

De PLUSbibliotheken waren tot 2017 veelal ‘de erfgenamen’ van de oude stadsbibliotheken met een bijzondere collectiefunctie. Deze doorgaans grotere bibliotheken collectioneerden wetenschappelijke literatuur op hbo+-niveau. In mei 2023 is de Stichting Kennisplatform Pluscollecties opgeheven, en daarmee de PLUSbibliotheken. De generieke talen en inhoudelijke onderwerpen die eerder belegd waren bij deze PLUSbibliotheken worden ondergebracht bij de partners in het bibliotheekstelsel (Stichting Kennisplatform PLUScollecties, 2023).

Tot 2019 konden alleen PLUSbibliotheken landelijk leveren. Sinds medio 2019 kunnen, naar aanleiding van het gezamenlijk collectieplan en de herijking van de plusfunctie, alle bibliotheken landelijk leveren via het interbibliothecair leenverkeer (KB, 2019).

Minder dubbele titels door rationalisering

Een deel van de afname van de collectie boeken voor volwassenen van de afgelopen jaren is te verklaren uit de behoefte van bibliotheken om hun collecties te rationaliseren. Deze ontwikkeling heeft vooral effect op boeken die al een jaar of langer niet meer zijn uitgeleend en op boeken waarvan meerdere exemplaren in de collectie aanwezig zijn. Door fusies tussen bibliotheken in het kader van de Bibliotheekvernieuwing werden collecties samengevoegd. Daardoor kwamen in de nieuwe collectie vaker duplicaten van weinig geleende titels voor. Overigens heeft de diversiteit en de aantrekkelijkheid van de collecties waarschijnlijk niet geleden onder deze rationalisering. Omdat het makkelijker werd om boeken uit andere bibliotheken te lenen, zijn ook andere collecties binnen het bereik van de leden gekomen. In 2022 hebben bibliotheken boeken met name afgeschreven vanwege ouderdom, vermissing of beschadiging (99%), omdat ze niet of nauwelijks worden uitgeleend (98%), om beter aan te sluiten bij de tijdsgeest (74%) of omdat ze zijn vervangen door een nieuwe druk (62%). Daarnaast worden jaarlijks nieuwe materialen aangeschaft. Van de totale fysieke boekencollectie (22,5 miljoen exemplaren) is circa 10% aangeschaft in 2022 (Van de Burgt & Klaren, 2023). Dat is in lijn met de afspraken uit het gezamenlijk collectieplan voor openbare bibliotheken (KB, 2020).

Collectioneren in de toekomst

De collectie blijft een van de belangrijke pijlers van de bibliotheek. De manier waarop de collectie wordt samengesteld, zal in de toekomst echter veranderen. Dat voorspelt Cubiss in het rapport *Inventarisatie klassieke bibliotheekkennis*, op basis van kwalitatief onderzoek onder medewerkers uit de sector. Hiervoor werden 12 personen geïnterviewd en werden 3 focusgroepen met in totaal 25 mensen samengesteld. Zij voorzien dat in de toekomst vrijwel alle collectievorming centraal georganiseerd zal worden. Het gaat daarbij om taken als metadatering, catalogisering, het opstellen van titelbeschrijvingen en het digitaliseren van materialen, die tot het inwerkproces behoren. Daarnaast wordt steeds meer gewerkt met *standing orders*: boekenpakketten die automatisch besteld en aangeleverd worden. Deze dienst wordt met name verzorgd door NBD Biblion en het Centraal Boekhuis. Deze spelers zetten momenteel in op artificiële intelligentie. Dat betekent echter niet dat de klassieke collectioneur overbodig zal worden: nog steeds liggen aan de basis van deze technieken menselijke beslissingen. Wel helpen deze ontwikkelingen om de klantvraag steeds beter te voorspellen (Frenk, 2020).

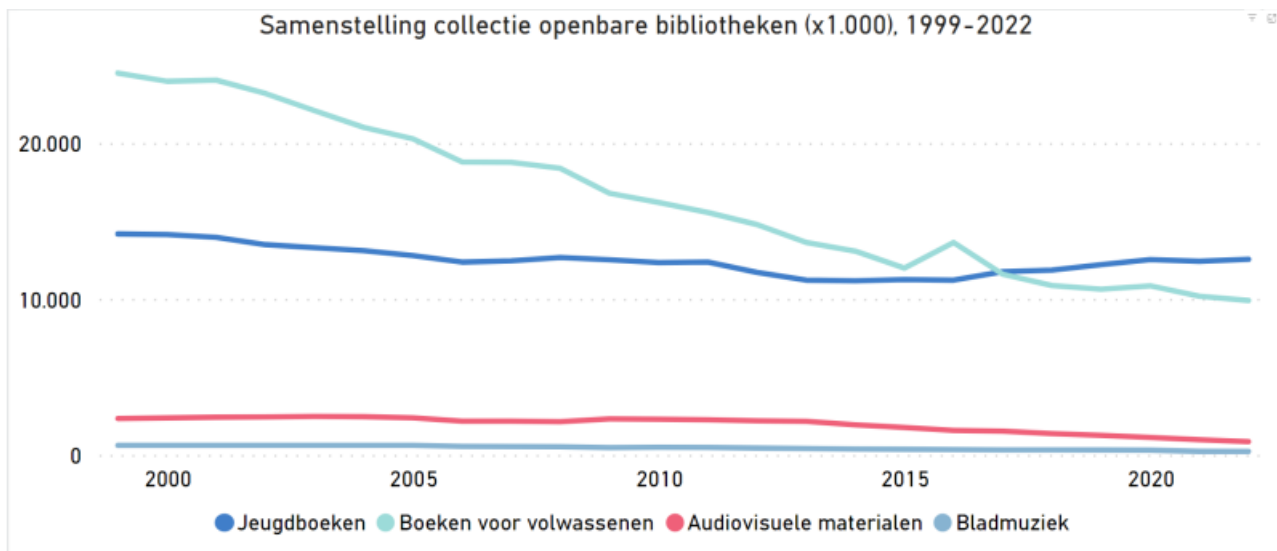
Lichte groei collectie jeugdboeken

Het aantal jeugdboeken in de collectie daalde sinds 1999 van 14,2 miljoen naar 11,2 miljoen in 2015, een daling van 22%. De daling was tot 2015 vrijwel continu, maar fluctueerde iets meer dan de collectieomvang voor volwassenen. Na 2015 nam de omvang van de jeugdcollectie licht toe, tot circa 11,7 miljoen in 2017. Deze stijging was met name zichtbaar in het aantal jeugdboeken fictie. De laatste jaren groeide de jeugdboekencollectie met 1-3% per jaar tot 12,6 miljoen exemplaren in 2022.

Meer boeken via de Bibliotheek op school

Circa drie op de tien jeugdboeken in eigendom van de bibliotheken maakte in 2022 deel uit van de collectie van de Bibliotheek op school (29%). In 2022 vergrootten bibliotheken de boekencollectie bestemd voor de Bibliotheek op school [2]. Het aantal boeken voor de Bibliotheek op school steeg met 10%, tot bijna 4 miljoen boeken. Circa 13% van de boekencollectie van de Bibliotheek op school is aangeschaft in 2022 (Van de Burgt & Klaren, 2023).

[2] Het totale aantal boeken in eigendom van de bibliotheken, inclusief verhuurd materiaal en collecties ten behoeve van de Bibliotheek op school of een soortgelijke samenwerking.

Bron: Van de Burgt & Klaren, 2023; CBS, 2023a.

Afname audiovisuele collectie door veranderende mediaconsumptie

Met een totale collectie van circa 855 duizend audiovisuele items hebben de openbare bibliotheken een groot archief aan audiovisuele materialen. De audiovisuele collectie bestaat grotendeels uit dvd's en muziekcd's, luisterboeken en games. In de categorie 'overige audiovisuele materialen' vallen microfiches, software, speel- en leermateriaal, kunstwerken en klein grafisch materiaal, zoals knipselmappen, brochures en muurkranten. Daarnaast is ook de collectie van Muziekweb beschikbaar voor de leden van de openbare bibliotheek, al wordt deze niet meegeteld in de omvang van de fysieke collectie aan audiovisueel materiaal. In de periode 1999-2009 schommelde de omvang van de collectie audiovisuele materialen rond de 2,3 miljoen items. In 2010 is een lichte daling van de collectieomvang ingezet; sinds 2014 is een sterkere daling zichtbaar (Van de Burgt & Klaren, 2023). In de afname van de video- en dvd-collectie is de opkomst van technologieën zoals streaming- en video on demand-diensten van tv- en internetproviders en bedrijven als Netflix, Videoland, HBO en Amazon duidelijk terug te zien.

Wat is Muziekweb?

Muziekweb is de nationale, Nederlandse muziekbibliotheek, voorheen de Centrale Discotheek Rotterdam (CDR). De Stichting Centrale Discotheek Rotterdam is opgericht in 1961, met als grondbeginsel smaakverbreding en muzikale ontwikkeling. Met dit doel werden in eerste instantie lp's uitgeleend, vanaf 1982 cd's en later ook muziek-dvd's en film-dvd's. Muziekweb is in 2022 gefuseerd met het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid. Gezamenlijk dragen Muziekweb en Beeld & Geluid zorg voor één van de grootste muziekcollecties van Europa.

In 2021 had Muziekweb circa 655 duizend cd's, 25 duizend muziek-dvd's en 5 duizend film-dvd's in de collectie. Tegenwoordig is uitlenen niet meer de kerntaak; Muziekweb richt zich steeds meer op digitale diensten. Nog altijd staat kennismaking met muziek en verbreding van smaak voorop.

Voor gebruik in de bibliotheken is er een eigen versie van Muziekweb ontwikkeld. Het belangrijkste verschil met het algemene muziekweb.nl is dat binnen de muren van iedere openbare bibliotheek in Nederland alle muziek uit de collectie gratis en onbeperkt te beluisteren is. Bibliotheekleden

kunnen materialen lenen uit de collectie van Muziekweb. De uitleencijfers zijn verwerkt in het artikel over interbibliothecair leenverkeer. De tarieven en voorwaarden die voor het lenen in rekening worden gebracht, worden niet door Muziekweb vastgesteld maar door de bibliotheek (Muziekweb, 2021).

Leden onverminderd positief over de collectie

Bibliotheekleden zijn over het algemeen positief over de collectie van hun bibliotheek: 72% is tevreden. Met name de ruime keuze, het brede aanbod, de variatie en de grote voorraad worden gewaardeerd. Leden van kleine bibliotheekvestigingen zijn vaak minder positief, omdat daar minder keuze is. Negen op de tien bibliotheekleden laten zich verrassen of inspireren in de bibliotheek en komen thuis met materialen die ze vooraf niet van plan waren te lenen (Probiblio, 2021).

De klantreis van boekenzoekers door de collectie

Hoe kunnen bibliotheken hun bezoekers optimaal helpen bij het vinden van het juiste boek? Dat onderzocht Probiblio samen met de Leidse bibliotheek BplusC. BplusC ervaart dat klanten vaak problemen ondervinden tijdens het zoeken van boeken. De bibliotheek kent een ouderwetse archiefopstelling, waardoor niet elke klant gemakkelijk zijn weg weet te vinden. Om een beeld te krijgen van hoe deze indeling beter kan, werd een klantreis gemaakt, van het moment dat een klant de gedachte krijgt om een boek te gaan lenen, tot het moment dat de klant de bibliotheek verlaat. Zo'n klantreis helpt bij het begrijpen van de dienstverlening vanuit het perspectief van de gebruiker, waarin de goede en minder goede momenten in kaart zijn gebracht. Daarnaast wordt de klantreis gebruikt als tool om strategische keuzes te maken en de dienstverlening van de bibliotheek te verbeteren. Uit twintig korte en twintig diepte-interviews interviews met bezoekers van diverse achtergronden en leeftijden kwamen de volgende uitkomsten

1. **Men vindt het waardevol dat de bibliotheek veel meer is dan alleen boeken, maar soms irriteert dat ook.** Het maakt de bibliotheek soms chaotisch en rumoerig;
2. **Men vindt het prettig dat de bibliotheek een plek is 'waar je niets hoeft', en heeft hierdoor ook weinig verwachtingen.** Men is vergevingsgezind als de klantreis niet verloopt zoals verwacht;
3. **Vrijwel iedereen is in één bibliotheekbezoek zowel gericht op zoek naar een boek als op zoek naar inspiratie.** Er valt dus geen duidelijk onderscheid te maken tussen gerichte zoekers en inspiratiezoekers;
4. **De wens is een gulden middenweg tussen een archiefopstelling en een thematische opstelling.** De indeling moet zowel geschikt zijn om gericht te vinden als inspiratie op te doen;
5. **De catalogus is een groot struikelblok in het zoekproces.** Omdat de catalogus ook boeken laat zien die niet in de collectie of aanwezig zijn, is het moeilijk om te vinden wat men zoekt (Van der Loo et al., 2020).

Ook GfK onderzocht in 2023 in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak de klantreis van leners. Daarbij is gekeken naar vijf fases, waarin leners achtereenvolgens inspiratie opdoen voor een boek, zich hierop oriënteren, het boek overwegen, het daadwerkelijk lenen, en tot slot het

boek ervaren. Uit de resultaten blijkt onder meer dat 48% van de leners voorafgaand aan hun laatste bezoek al een boek in gedachten had, terwijl 37% juist al struinend een boek uitzocht. Liefst 89% was blij met de keuze voor het laatst geleende boek (Nagelhout et al., 2023c).

Bronnen

- Burgt, A. van de & Klaren, M. (2023). Bibliotheekstatistiek 2022. Den Haag: KB.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine (2023a). Openbare bibliotheken; leden, collectie, uitleningen vanaf 1900.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2023b). Landelijke digitale openbare bibliotheek; gebruik, accounts en licenties.
- Frenk, M. (2020). Inventarisatie klassieke bibliotheekkennis. Eindrapport. Tilburg: Cubiss, in opdracht van de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) & KB.
- KB (2019). Landelijke beschikbaarheid van collecties. Een nieuwe aanpak in het openbaar bibliotheeknetwerk. Den Haag: KB.
- KB (2020). Gezamenlijk collectieplan. Beleidskader collectiebeleid van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen 2020-2024. Den Haag: KB.
- KB (2023a). Dashboard fysieke collectie.
- KB (2023b). Datawarehouse.
- KVB Boekwerk (2023). KVB Boekwerkmonitor Markt 2012-2022.
- KVB Boekwerk (2024). Verkoopcijfers 2023.
- Loo, M. van der, Brakel, G. van, Govers, J., Brood, M., Poel, A. van der & Noach, M. (2020). De klantreizen van boekenzoekers, jongeren met gratis lidmaatschap en de digi-hulpvraag in kaart. Hoofddorp: Probiblio.
- Muziekweb (2022). Jaarverslag 2021.
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2022). Rapportage Boekenbranche Meting 60. Themameting: Anderstaligheid. Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2023a). Boeken lezen, lenen en kopen. Reguliere meting 2023 (meting 63). Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2023b). In de leeswereld van jongeren. Boeken lezen, lenen en kopen (themameting 64). Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2023c). Hoe koopt en leent de Nederlander boeken? Klantreisonderzoek onder kopers en leners (themameting 65). Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).
- Probiblio (2021). BiebPanel Ledenonderzoek 2020. Hoofddorp: Probiblio.
- Stichting Kennisplatform PLUScollecties (2023). PLUScollecties.

